

ешелони на сръбската СДБ. Част от доходите бяха използвани за финансиране на войната в Босна и Херцеговина, но останалото отиваше в техните лични сметки. Сред облагодетелствалите се бяха и някои бивши официални лица на Черна гора.²¹

* * *

Контрабандните канали в Сърбия и Черна гора бяха създадени, за да се заобиколят международните санкции и по такъв начин привидно обслужваха интересите на държавата. Това е особено валидно в случая с контрабандата на петрол – най-важната липсваща стока, без която воденето на война от сърбите в Босна и Херцеговина щеше да бъде сериозно застрашено. Илюзията, че контрабандата бе в интерес на държавата се засилва от факта, че тя е организирана и контролирана от висши представители на държавните институции, включително и от някои министри. Контрабандата всъщност създаде приходи, които бяха използвани за финансиране на редица държавни служби – от силите за сигурност до държавните медии и държавните предприятия. Затова много по-близо до истината е твърдението, че контрабандните канали финансираха управляващия режим, а не държавата и нейните граждани. Това стана още по-очевидно, когато контрабандната дейност бе разширена и включи наркотиците и когато все по-голяма част от приходите започнаха да се отклоняват към частни банкови сметки.

1.3. ВЪНШНИЯТ ПОЯС: ПОСРЕДНИЧЕСКАТА РОЛЯ НА МАКЕДОНИЯ, АЛБАНИЯ, РУМЪНИЯ И БЪЛГАРИЯ В УСЛОВИЯТА НА МЕЖДУНАРОДНИ САНКЦИИ

Тази група страни съставя своеобразен "външен пояс", отделящ Западните Балкани от прилежащите региони в Европа и Близкия изток и поради спецификата на контрабандните канали не можеше да остане изолирана от трафика за нововъзникващите държави в рамките на бивша Югославия. **Те започнаха да играят ролята на посредник в транснационалната система от контрабанда и трафик в нарушение на санкциите срещу остатъчна Югославия.**

Трябва обаче да се отбележи, че междувременно тези държави на свой ред се бяха превърнали във важно средоточие на контрабандни операции и на международен трафик, които се развиваха вследствие както на надрегионалните процеси на глобализиране на престъпността, така и на вътрешнополитическите и икономическите промени, съпътстващи техния преход от държавен социализъм към демокрация и пазарно стопанство. **Водеща характеристика, която пряко рефлектира върху контрабандата и трафика в тях бе либерализацията на командната икономика.** Във външнотърговската сфера това означаваше разрушаване на наложения по съветски модел държавен монопол върху търговските операции през границите им. Вместо традиционните специализирани държавни фирми, които до 1989 г. внасяха или изнасяха съответните групи стоки, на арената се появиха голям брой частни търговски фирми, чиято експортно-импортна

²¹ Sam Vaknin, "The Balkans Between Omerta and Vendetta or: On the Criminality of Transition." < <http://samvak.tripod.com/pp23.html> > .
Djuranovic. "Prekid sverca cigaretama na relaciji Crna gora - Italija."

дейност бе улеснена от тоталната либерализация на търговските операции и от опростяването на пропускателния режим. Наред с позитивната роля на тези процеси, съпътстващите ги отслабване на контролните функции на държавата и на ролята на правозащитните органи в пресичането на трансграничната престъпност допринесоха за взривообразното нарастване на контрабандната и трафика през държавните им граници.

Поради отворения характер на икономиките на балканските държави като цяло²², **държавната граница все повече се превръщаше във водещ механизъм при разпределянето /включително и по незаконен и престъпен начин/ на националното богатство в условията на прехода.** Според националните статистики, през националните граници на тези държави под формата на импорт и експорт преминава между 65 % и 80 % от техния БВП. Затова може да се каже, че именно трансграничната престъпност се превърна в най-сериозното предизвикателство пред утвърждаването на демократични институции и пазарна икономика в тази група държави. "Югославският момент" в развитието на организирана престъпност в тях и на нейната основна сфера на дейност - трафикът на наркотици и контрабандата, откроява един от важните аспекти на сенчестата характеристика на прехода и на интегрирането на съответните страни в международното криминално "разделение на труда". По-долу ще се спрем именно на ролята на Македония, Албания, България и Румъния на посредник в контрабандните канали в Западните Балкани.

Въпреки че въпросните страни не участваха във войната в Югославия и не бяха обект на санкции, те бяха повлияни от събитията в Западните Балкани. Близостта до военната зона и възможностите за нарушаване на санкциите предоставиха благоприятни възможности за хора и групи, които започнаха да развиват контрабандни и други нелегални дейности, както и за развитие на организираната престъпност в Македония, Албания, Румъния и България. Но поради факта, че контрабандата и особено нелегалната търговия в нарушение на ембаргото представляваше единствената възможност за приходи за част от населението на тези четири държави в близост до югославските граници, тези практики бяха възприемани от общественото мнение като приемливи. Следователно в Македония, Албания, Румъния и България първоначално контрабандата бе считана за допустима дейност.

МАКЕДОНИЯ

След 1991 г. Македония бе изцяло отрязана от своите традиционни търговски партньори. Войната в Хърватия и Босна и Херцеговина затвори пазарите им за македонски стоки. Прекрати своята дейност и Съветът за икономическо взаимодействие, в рамките на който Македония изнасяше 30 % от своята продукция. По такъв начин износът на македонски стоки за бившите страни-членки на тази организация намаля наполовина. През 1992 г. бяха наложени санкции на ООН срещу Сърбия – най-важният македонски търговски партньор. И накрая – през февруари 1994 г. Гърция наложи официално едностранно търговско ембарго, като при това блокадата беше въведена още през 1992 г. По такъв начин бе отрязан достъпът на македонски стоки до пристанището на Солун. Само гръцката

²² Изключение в това отношение прави Албания, където до 1991 г. комунистическото ръководство на страната бе напълно херметизирало икономиката на страната.

блокада струваше на Скопие загуби от 60 милиона долара месечно. В течение на десетилетия оста Север-Юг, съединяваща Белград, Скопие и Солун, бе счистана за жизнената артерия на Македония. Поради политически причини югославските власти поддържаха отношенията си с България и Албания на възможно най-ниско равнище. В резултат на това не бе развита и инфраструктурата, която би могла да улесни икономическите и други отношения между Македония и съответно нейната западна и източна съседки.

Когато след 1991 г. се наложи Македония да преориентира търговията си през Албания и България, десетилетията подценяване и недостигът на търговска и транспортна инфраструктура по направлението Запад-Изток доведоха до увеличаване с 400 % на разходите на Македония за осъществяването на внос и износ.²³ Редица предприемачи прекратиха дейността си, голям брой фабрики се принудиха да намалят продукцията си и да уволнят част от работниците си. Това причини сериозна икономическа криза в една от най-слаборазвитите части на бивша Югославия. В такива условия контрабандата изглеждаше за мнозина в Македония приемлив начин за справяне с възникналото положение.

Скандалът "Микай Фортенд"

Американски гражданин от македонски произход изнасял чрез компанията си "Фортенд USA" голямо количество муниципи, лазерни мерници за пистолети, уреди за нощно виждане, електрошокови оръжия, съзотворен газ и каски за Македония. В самата Македония негов партньор бил собственият му брат, притежаващ компанията "Фортенд USA" – един от основните доставчици на македонските министерства на вътрешните работи и на отбраната. През 1996 г. собственикът на "Фортенд USA" се призна за виновен в Районния съд на Калифорния по обвинение за износ на военна екипировка без необходимия лиценз. През 1999 г. той бе осъден на три години затвор за нарушаване на International Emergency Economic Powers Act, /който регулира търговските и финансовите операции с трети страни, съставлящи опасност за националната сигурност, външната политика и икономиката на САЩ/ и на Акта на експортната администрация /който ограничава износа на военна екипировка за страни, чието въоръжаване може да засегне американските национални интереси и сигурност/. Въпреки че македонското правителство отрече това, съществуват достатъчни основания да се счита, че тази екипировка, внесена от "Фортенд USA" е била препродадена на Сърбия.²⁵

По време на войната в Босна и Херцеговина, когато спрямо всички бивши югославски републики бе наложено международно ембарго за внос на оръжия, **Македония се оказа въвлечена в незаконната оръжейна търговия.** Според публикации в пресата, трима македонски министри на отбраната, един външен министър, шеф на тайните служби и депутат са участвали в оръжейни афери.²⁴

По някои оценки на международни организации, **Македония е била сред държавите, които най-активно са нарушавали санкциите срещу остатъчна Югославия.** През този период през сръбско-македонската граница преминаваха почти без да се крият цели конвои с камиони-цистерни.²⁶

Множество македонски "бизнесмени" и фантомни фирми в Скопие участваха в популярната сред хилядите сръбски предприемачи схема за нарушаване на ембаргото. Сръбските стоки /които по принцип не можеха да се изнасят легално/ бяха прекарвани контрабандно през сръбско-македонската граница и след

²³ Udovicki and Ridgeway, editors. *Burn This House*, pp. 298-299.

²⁴ Wood and Peleman. "Chapter 8: The USA: Getting Around the Toughest Law." *The Arms Fixers*. < <http://www.nisat.org/publications/armsfixers/Chapter8.html> > .
"Denials on Alleged Illegal Arms Export." *MILS News*. 9 December 1997. < <http://www.soros.org.mk/mn/mils/en/97/12/09.html> > .

²⁵ Slobodan Casule. "Makedonija – afera 'Oruzje'." *AIM Press*. 27 December 1997. < <http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/199712/71227-007-pubs-sko.htm> > .

²⁶ Cvetko Stefanovski. "Macedonian Nouveaux-Riches." *AIM Press*. 6 October 1996. < <http://www.aimpress.org/dyn/trae/archive/data/199510/51027-002-trae-sko.htm> > .

това изнасяни, след като върху тях бе лепнат етикет "Made in Macedonia". В течение на години тази схема бе един от основните източници за валутни постъпления в Македония.²⁷

АЛБАНИЯ

По-голямата част от контрабандните канали в Албания бяха развити от бивши агенти на албанската тайна служба "Сигурими". Тя прекрати съществуването си през юли 1991 г. и бе заменена от Националната служба за разузнаване /НСР/. В резултат на това реструктуриране голяма част от около 10-те хиляди агенти на "Сигурими" изгубиха своята работа и бяха тласнати в обятията на организираната престъпност.²⁸ Те използваха всички възможности, създадени от ембаргото върху съседна Югославия, и **установиха партньорство с италианската организира престъпност**, която навлезе в Албания непосредствено след рухването на тоталитарния режим. **Една от най-доходните дейности на бившите тайни агенти бе установяването на монопол върху големите операции в контрабандата на петрол за остатъчна Югославия и по-специално за Черна гора.**

Наред с тях в контрабандата се включиха и обикновени граждани, които прекарваха петрол през границата с помощта на лодки, частни коли и дори магарета.²⁹ Контрабандата на петрол достигна своя връх през 1994 г., когато бе открит най-големият канал за транспортиране на петрол по ж.п. линията Дурас през Шкодра до Подгорица. Функционирането на този канал не би било възможно без участието или най-малкото без знанието на властите в Подгорица и Тирана. Според източник от албанската железопътна компания, само през септември 1994 г. над 1 млн. литра петрол са били транспортирани контрабандно от Дурас до Черна гора. /Вж. Схема 1/ Участието на правителствени представители и на бивши агенти на "Сигурими", назначени на ключови постове в митниците и данъчните служби, бе потвърдено от Генц Рули – бивш финансов министър в правителството на Сали Бериша.³⁰

Каналите за трафик на хора към Гърция и Италия също така бяха създадени веднага след свалянето на комунистическия режим. Подобно и на контрабандата на петрол, тези канали се възприемаха от повечето хора като полезни. Това мнение се споделяше от стотици хиляди отчаяни албанци, тръгнали да бягат от бедното си отечество /през първата половина на 90-те години средната заплата в Албания бе около 50 долара, като 20% от албанците печелеха до 20 долара месечно/. Техният трансфер от Албания в Италия се извършваше с помощта на т.нар. скафисти, които изкарваха прехраната си като организираха експедиции с емигранти на борда на бързоходни моторници.³¹ Трафикът на хора до Италия бе развит в сътрудничество с италианската организирана престъпност, в час-

²⁷ Judah. *The Serbs*, pp. 272-273.

²⁸ The Library of Congress. "Albania – A Country Study." *The Library of Congress Country Studies*. April 1992. < <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/altoc.html> > .

²⁹ Djuric. "Da bog podrzi sankcije."

³⁰ Fabian Schmidt. "Sleaze Spreads in Pauperized Albania." *Transitions Online*. 12 July 1999. < <http://www.ijt.cz/session/highlight?url...html&words=schmidt,+albania+%&color> > .

³¹ Schmidt. "Sleaze Spreads in Pauperized Albania." Frederika Randall. "Italy and Its Immigrants." *Nation* vol. 268, no. 20. 31 May 1999. < <http://past.thenation.com/cgi-bin/framizer.cgi?url=http://past.thenation.com/1999/990531.shtml> > .

тност с клана Сакра Корона Унита. Първите контакти бяха свързани с доставката за италианската мафия на оръжие и експлозиви от албанските ѝ партньори, които имаха лесен достъп до депата с албанско оръжие поради тесните им връзки с агенти на бившата "Сигурими". Това сътрудничество скоро се разрасна и включи трафик на дрога и на незаконни емигранти.³²

РУМЪНИЯ

Жестокостта на режима на Чаушеску, бедността и дефицитът на стоки, възникнали в резултат на лошото управление на икономиката, както и от стремежа да се изплати на всяка цена румънският външен дълг, създадоха плодотворна почва за развитието на контрабанда и нелегална търговия в Румъния. Тъй като не бяха в състояние да закупуват суровини и да продават продуктите си на световните пазари, ръководителите на редица големи и малки държавни предприятия се включиха в развитието на огромен черен пазар. Редица агенти на румънската тайна служба, популярно наричана "Сикуритате", също изиграха изключително важна роля в развитието и разширяването на тази дейност, включваща също пране на пари и трафик на наркотици, контрабанда на цигари и на други стоки. Тези нелегални дейности водят началото си от 70-те години, като с тях се целеше получаване на твърда валута за финансиране тайните операции на "Сикуритате" в чужбина. Поради лошите жизнено условия в Румъния обаче, дори привилегированите агенти на тайните служби започнаха да злоупотребяват със своите позиции и да отклоняват част от приходите от контрабандата към личните си банкови сметки в чужбина /предимно в Швейцария/.³³

След 1990 г. редица агенти на "Сикуритате", занимаващи се с контрабанда и други незаконни операции в чужбина, се завърнаха в Румъния и продължиха своя "бизнес" в по-големи мащаби. **Когато в резултат на войната в бивша Югославия бе затворен традиционният "Балкански път" на хероина, Румъния се превърна в една от неговите алтернативи.** Лошото законодателство, колапсът на обществения ред, икономическата рецесия и огромната корупция превърнаха Румъния, според оценката на Геополитическа обсерватория на дрогата /*Observatoire geopolitique des drogues*/, в "най-големия склад на дрога в Източна Европа".³⁴

Една от характерните особености на контрабандата в Румъния бе **съществена роля на чуждестранните граждани в организирането на контрабандните**

³² Randall. "Italy and Its Immigrants."

Frank Cilluffo and George Salmoiraghi. "And the Winner Is... The Albanian Mafia." *Washington Quarterly* vol. 22, no. 4. Autumn 1999. <<http://www.twq.com/autumn99/224Cilluffo.pdf>> .

Observatoire Geopolitique des Drogues. "Albania." *Observatoire Geopolitique des Drogues Annual Report*. 1997. <http://www.ogd.org/rapport/gb/RP06_3_ALBANIE.html> .

³³ Federation of American Scientists. "Department of State Security." *Federation of American Scientists Intelligence Resource Program*. 5 September 1998. <<http://www.fas.org/irp/world/romania/security.htm>> .

Alina Mungiu – Pippidi. "Crime and Corruption after Communism: Breaking Free at Last – Tales of Corruption from the Post-communist Balkans." *East European Constitutional Review* vol. 6, no. 4. Fall 1997. <<http://www.law.nyu.edu/eecr/vol6num4/feature/breakingfree.html>> .

George Baleanu. "Romania at a Historic Crossroads." *Conflict Studies Research Centre*. <<http://www.ppc.pims.org/Projects/CSRC/g65.htm>> .

³⁴ Observatoire Geopolitique des Drogues. "Romania." *Observatoire Geopolitique des Drogues Annual Report*. 1997. <http://www.ogd.org/rapport/gb/RP07_4_ROUMANIE.html> .

каналите. Това бе един от резултатите от управлението на Чаушеску, който в стремежа си към привличане на средства за изплащане на външния дълг, покани десетки хиляди студенти от развиващите си страни и в частност от арабския свят да се учат в Румъния. По време на стоковия дефицит през 80-те години мнозина от тях се превърнаха в "бизнесмени" и станаха основни доставчици за разширяващия се черен пазар. През 1990 г. голям брой араби бяха сред първите, които легализираха този "бизнес", използвайки го като прикритие за разширяващите се контрабандни мрежи. Арабското присъствие бе особено силно в търговията на наркотици и цигари. Най-големите конкуренти на арабските контрабандисти бяха турските граждани от кюрдски произход, които контролираха доставката на хероиновите пратки от Турция през Румъния за Западна Европа. Съществуват признаци, че постъпленията от тази контролирана от кюрдите търговия с хероин са били използвани за финансирането на Кюрдската работническа партия /ПКК/.³⁵

Подобно на всички други съседи на Сърбия, **Румъния също така използва възможностите, предоставени от налагането на ембарго срещу остатъчна Югославия.** През 2000 г. тогавашният президент Константинеску обвини своя предшественик и сегашен президент Илиеску, както и външния министър Мелескану, че са участвали в схема за контрабанда за Сърбия /Вж. Схема 1/. Подобни обвинения не са нещо странно в политическите борби в югоизточна Европа и би трябвало да се възприемат с резерви. Трудно е да се повярва обаче, че операции, включващи до 1000 ж.п. вагона, натоварени с горива, които са пресекли румънско-сръбската граница при Жимболия, са убегнали от вниманието на някои висши румънски официални лица.³⁶

Румъния бе също така сред най-големите износители на оръжие за различните враждуващи страни в бивша Югославия по време, когато бе наложено международно оръжейно ембарго за тях. **Незаконните доставки на оръжие се контролираха от бивши членове на "Сикуритате" и от войскови офицери.** Виктор Станкулеску, бивш ръководител на снабдяването на Румънската армия и член на трибунала, осъдил на смърт Чаушеску, почти веднага след революцията стана собственик на редица фирми за търговия с оръжие /всички те продаваха оръжие на Хърватия и Сърбия/.³⁷

БЪЛГАРИЯ

В България първоначално контрабандните канали бяха създадени от комунистическата държава и бяха контролирани от Държавна сигурност. За съжаление доказателствата за тази престъпна дейност липсват. Това, което е останало в наследство, са разкази на анонимни участници в контрабандните канали и някои косвени доказателства. Сред тях са и обвиненията от страна на западните държави за контрабанда на оръжие, наркотици, медикаменти и акцизни стоки.

³⁵ Ibid.

³⁶ Marian Chiriac. "Romanian Smuggling Scandal Sparks Political Turmoil." *Institute for War and Peace Reporting Balkan Crisis Report* no. 156. 14 July 2000, <http://www.iwpr.net/index.pl?archive/bcr/bcr_20000714_4_eng.txt> .

³⁷ Roman Frydman, Kenneth Murphy and Andrzej Rapaczynski. *Capitalism with a Comrade's Face*. Budapest: Central European University Press, 1998, pp. 45-46.

Известно е, че в края на 70-те години в държавната монополна структура за износ на оръжие е създадена специална дирекция, позната под името "скрит транзит". Нейната основна дейност е била контрабандата на оръжие за трети страни. Оперативното ръководство се е осъществявало от група служители от Второ главно управление на Държавна сигурност. Освен за оръжие, каналите се ползвали за нелегално преминаване на хора – главно преследвани в собствените си държави за комунистическа или терористична дейност и дори за трафик на исторически ценности.

В реализацията на трафика през разглеждания период са включвани граждани или емигранти от палестински, сирийски, кюрдски, турски, ирански и албански произход. Повечето от тях са имали контакти с ислямистки, екстремистки или комунистически групи в собствените си страни и чужбина, което им е помагало да изградят надеждни канали през няколко държавни граници – както за Близкия изток и Азия, така и към Западна Европа. За улесняване и регламентиране на плащанията са били създадени редица задгранични дружества. Една от функциите на тези фирми, през които контрабандно са били внасяни техника и технологии, получени незаконно от западни фирми, е била и заобикаляне ограниченията на КОКОМ (COCOM = Coordinating Committee for Multilateral Export Controls). На базата на контрабандни технологии в България са се развивали цели отрасли от икономиката.

В периода 1987-89 г. на отделни лица бе предоставен контролът над част от тези канали и огромни права да се разпореждат с фирмите под прикритие, което ги превърна в техни естествени наследници и им позволи да отклоняват средства в лични сметки. По данни на МВР, към началото на 1991 г. България е притежавала над 250 фирми в Германия, Италия, Франция, Австрия, Англия, Индия и др. Това са дружества с ограничена отговорност, акционерни и командитни дружества, в които са били инвестирани около 160 млн. долара. Данни от 1989 г. сочат, че стокооборотът им е над 1,1 млрд. долара. Отделно износът на българска продукция от задграничните дружества е над 600 млн. долара. Съдбата на тези фирми сега е неясна.

След разпадането на тоталитарната система и последвалата я кадрова промяна при трансформирането на органите на Държавна сигурност в периода 1990-1993 г. Министерството на вътрешните работи напуснаха или бяха съкратени хиляди полицаи, които взеха със себе си голяма част от архива от досиета на агенти, връзки и механизми за заобикаляне на законите по границата.

Същевременно възникналият вакуум при упражняване на контролните функции от страна на държавата, както и икономическият спад, особено в периода 1989-1991 г., **създадоха благоприятни условия за стокова контрабанда, предназначена за задоволяване на вътрешното търсене на голяма номенклатура от стоки.** Ако до 10 ноември 1989 г. Държавна сигурност участваше най-вече в контрабанда за други страни или в транзитирането на наркотици и забранени стоки, то след тази дата същите контрабандни канали започнаха да се използват за контрабанден внос на всичко, което може да се продаде в България. Заобикаляйки плащането на мита, такси и акцизи, определена прослойка от бивши полицаи и партийни дейци се облагодетелстваха незаконно и акумулираха огромни финансови средства.

* * *

С началото на прехода си към демокрация и пазарна икономика Македония, Албания, Румъния и България трябваше да преодолеят редица трудности. Бързите политически и икономически промени, увеличаващата се безработица и все по-голямата ножица между заплати и цени принудиха много хора да участват в сивата икономика и черния пазар. Премахването на строгите ограничения за движението на стоки и хора /особено в случая с Албания и Румъния/ означаваше и отпадане на редица препятствия, които дотогава спираха хората от участие в сенчестата икономика. През първите години на промените контрабандата се превърна в национален феномен, толериран от властите с оглед избягването на социални напрежения сред обеднялото население. Това население бе изкушено да се включи в масова контрабанда на петрол за остатъчна Югославия и в куфарната търговия. Разбира се, участието на редица висши държавни чиновници в масовата контрабанда е друга, дори по-съществена причина, която обяснява защо през първата половина на 90-те години нямаше буквално никакви опити от страна на съответните държави за противопоставяне на този феномен.

1.4. ПРИВАТИЗИРАНЕ НА ДЪРЖАВНИТЕ КОНТРАБАНДНИ КАНАЛИ В ЗАПАДНИТЕ БАЛКАНИ

Контрабандните канали, създадени полуофициално – т.е. със знанието, ако не с прякото участие на високопоставени държавни дейци – твърде скоро бяха "приватизирани" от хора и групи от управляващите елити, разполагащи с необходимите връзки. Личното забогатяване засенчи всяка друга потенциална полза за държавата и за мнозинството от населението, чието доверие и подкрепа бързо ерозираха. Най-драстичният случай бе този в контролираните от Сърбия територия на Хърватия и в някои части на Босна и Херцеговина. Поредицата от военни поражения през 1995 г. беше пряк резултат от тоталната деморализация сред защитниците им, причинена от корумпираността на управляващите.

Положението не бе много по-различно и в други страни от региона, където контрабандата и незаконната търговия започнаха сериозно да застрашават нормалното функциониране на държавата. Някои мерки за ограничаване на контрабандата бяха предприети в страните, които не участваха във войната, не бяха обект на санкции и смяната на правителствата бе възможна / Македония, Албания, Румъния и България/. За съжаление, в повечето случаи тези мерки бяха неефективни и при промяна на правителствата това водеше единствено до заместване на хората, участващи в контрабандата. В Хърватия, Босна и Херцеговина, Черна гора и Сърбия, където поради специфичните условия и преди всичко участието им във войната едни и същи режими се запазиха в течение на почти дванадесет години, всички опити за ограничаване потока на контрабандните стоки бяха само козметични /ако изобщо бяха предприемани такива/.

Процесът на "приватизация" на контрабандните канали се разви през 1992 г. във всички страни от региона и приключи в общи линии през 1995 г. Единственото изключение бе Косово, където този процес се наблюдаваше през периода от 1997г., когато на сцената се появи Армията за освобождение на Косово като важен регионален фактор, до 1999 г., когато се разгърна кампанията на НАТО срещу режима на Милошевич. През същия период каналите, които първоначално бяха създадени предимно за контрабанда на оръжие и петрол, включиха и други стоки, като например наркотици, крадени коли, цигари, алкохол и т.н. На-